

УДК 37(091)(477-87)-051Холодний:930.2

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-3\(45\)-1790-1802](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-3(45)-1790-1802)

Березівська Лариса Дмитрівна доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, директор, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського, Національна академія педагогічних наук України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-5068-5234>

ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА ХОЛОДНОГО (1876–1930) В ЕМІГРАЦІЇ: ІСТОРИКО-ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Анотація. Нині з огляду на актуалізацію питання української еміграції через війну рф важливим є висвітлення позитивного еміграційного досвіду щодо виховання в дітей і молоді поваги та любові до Батьківщини, громадянина-патріота незалежної України за її межами. Саме життя і творча спадщина Петра Холодного (1876–1930) – українського вченого, хіміка, художника-монументаліста, графіка, педагога, державного та політичного діяча, міністра освіти УНР, борця за незалежність України у ХХ столітті – є взірцем для сучасної молоді, зокрема в процесі формування української національної і громадянської ідентичності. Цьогоріч на державному рівні відзначаємо 150 років із дня народження видатного сина України.

Зазначено, що це один із біографічних портретів серед багатьох відомих і маловідомих українських педагогів діаспори, що збагачує історико-освітнє знання про їхнє життя та діяльність, внесок у розвиток національної освіти, збереження української ідентичності під час вимушеної еміграції для відтворення об'єктивної картини та посилення дослідницького інтересу до вивчення й інформаційного забезпечення окресленого феномена.

Аргументовано, що попри наявність достатнього джерельного масиву про життєву траєкторію П. Холодного сьогодні доцільним є студювання її маловіомої сторінки – еміграційного періоду. Аналіз джерел уможливує доповнення біографічного портрета видатного українця, зокрема поглиблює знання про його окремі аспекти: причини вимушеної еміграції, труднощі життя далеко від Батьківщини, освітня і просвітницька діяльність на націєтворчих засадах задля України та її майбутнього. Окреслено перспективи історико-джерелознавчих розвідок, а саме: ґрунтовне вивчення в архівах другого й третього томів Проекту єдиної школи України –

найголовнішої концептуальної праці Петра Холодного, його епістолярної спадщини.

Ключові слова: Петро Холодний, педагогічна біографіка, українські освітяни в екзилі, національна школа, Україна.

Berezivska Larysa Dmytrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member (Academician) of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Director, Chief Research Fellow of the Department of Pedagogical Source Studies and Biographies of the V. Sukhomlynsky State Scientific and Educational Library of Ukraine, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-5068-5234>

THE LIFE AND WORK OF PETRO KHOLODNY (1876–1930) IN EMIGRATION: A HISTORICAL AND SOURCE STUDY

Abstract. Today, in view of the renewed relevance of the issue of Ukrainian emigration due to the war of the rf, it is important to highlight the positive experience of emigration in fostering in children and youth respect and love for the Motherland, as well as shaping a citizen-patriot of independent Ukraine abroad. The life and creative legacy of Petro Kholodny (1876–1930) – a Ukrainian scholar, chemist, monumental artist, graphic artist, educator, statesman and political figure, Minister of Education of the Ukrainian People’s Republic, and a fighter for Ukraine’s independence in the 20th century – serve as an example for modern youth, particularly in the process of forming the Ukrainian national and civic identity. This year marks the 150th anniversary of the birth of this outstanding son of Ukraine at the state level.

It is noted that this is one of the biographical portraits among many well-known and lesser-known Ukrainian educators of the diaspora, enriching historical and educational knowledge about their lives and activities, their contribution to the development of national education, and the preservation of Ukrainian identity during forced emigration. This helps to recreate an objective picture and to strengthen research interest in studying and providing information about this phenomenon.

It is argued that despite the existence of a sufficient array of sources on the life trajectory of P. Kholodny, it is still relevant to study its lesser-known page – the emigration period. The analysis of sources makes it possible to supplement the biographical portrait of the outstanding Ukrainian, in particular by deepening knowledge about certain aspects: the reasons for forced emigration, the difficulties of life far from the Motherland, and educational and enlightenment activities based on nation-building principles for the sake of Ukraine and its

future. The prospects for historical and source-based research are outlined, namely: a thorough study in the archives of the second and third volumes of the Project of a Unified School of Ukraine – Petro Kholodny’s most important conceptual work – as well as his epistolary heritage.

Keywords: Petro Kholodny, pedagogical biography, Ukrainian educators in exile, national school, Ukraine.

Постановка проблеми. В умовах воєнного та післявоєнного періодів роль біографіки набуває особливого значення як інструмента зміцнення національної ідентичності, збереження національної пам’яті про «осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, зокрема у Війні за Незалежність України у ХХ столітті» [1]. Діяльність педагогів-емігрантів минулого, які вимушено полишили свою країну, їхній націєтворчий спадок мають бути широко представлені в сучасному освітньо-науковому просторі, особливо в умовах актуалізації питання української еміграції через війну рф, задля виявлення позитивного еміграційного досвіду щодо виховання в дітей і молоді поваги та любові до Батьківщини, громадянина-патріота незалежної України за її межами.

Цьогоріч 18 грудня на державному рівні відзначаємо 150 років із дня народження Петра Холодного (1876–1930) – українського вченого, хіміка, художника-монументаліста, графіка, педагога, державного та політичного діяча, міністра освіти УНР, борця за незалежність України у ХХ столітті. Про це йдеться у постанові Верховної Ради України «Про відзначення пам’ятних дат і ювілеїв у 2026–2027 роках» (2025) [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографічний огляд засвідчив, що життя та діяльність Петра Холодного стали предметом активного вивчення з проголошенням незалежності України, коли українські дослідники змогли відроджувати імена українців, вилучених радянською тоталітарною системою.

До розгляду біографічної траєкторії відомого діяча долучилися українські вчені: Л. Березівська, 2011, 2017, 2025; Т. Борсяк, 2017; Г. Куриленко, б. р.; І. Лікарчук, 2002; О. Собкович, 2021; Ю. Телячий, 2021; М. Тишкевич, 2025; Н. Требіна, 2021 та ін. [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12]. Водночас аналіз їхніх праць дає підстави стверджувати про брак цілісної картини про життя та діяльність П. Холодного в еміграції і необхідність її доповнення.

Мета статті – виявити й схарактеризувати джерельний масив означеної проблеми задля доповнення та актуалізації біографічного портрета Петра Холодного як освітянина для широких верств українського суспільства.

Виклад основного матеріалу.

Біографічний портрет.

Петро Холодний (18.12.1876, м. Переяслав Київської обл. – 07.06.1930, м. Варшава, Польща) закінчив 4-ту київську гімназію (1894), відвідував вечірні заняття в Київській рисувальній школі Миколи Мурашка, де й здобув мистецьку освіту.

Після завершення навчання на природознавчому факультеті Київського університету за спеціальністю математика та мінералогія (1898) викладав у Київській технічній школі на кафедрі фізики. З 1906 р. – директор комерційної школи в Києві, з березня 1917 р. – директор 1-ї української гімназії ім. Шевченка.

Брав активну участь в освітньо-громадській діяльності (організатор і член товариства «Просвіта», входив до складу природничо-технічної секції Київського наукового товариства, Товариства українських поступовців).

З осені 1917 р., перебуваючи на посаді товариша міністра освіти, розробляв підгрунття організації українського шкільництва, зокрема й мистецького. Очолював Міністерство освіти Директорії УНР (1918–1920). Був одним із завзятих діячів національного відродження, зокрема щодо відкриття українських шкіл різних типів, Української академії мистецтв (1917). У ці роки на численних засіданнях Товариства шкільної освіти (голова – Холодний), спеціальної комісії Генерального секретаріату освіти, Міністерства народної освіти й надалі під його керівництвом розроблялися основоположні ідеї розвитку української школи. Саме Холодний відіграв ключову роль у створенні її законодавчої бази – Проекту єдиної школи в Україні та Статуту єдиної школи в Українській Народній Республіці (УНР) [5]. У вересні 1919 р. Проект, що складався з трьох томів, було підготовлено до друку.

Проте через суспільно-політичні обставини вдалося видати лише перший том. Окремі факти свідчать про те, що в Кам'янці його почали реалізовувати в 1919/20 навчальному році. У квітні 1920 р. був готовий до друку другий том. Однак через швидку евакуацію українського уряду в червні (з Вінниці й Кам'янця) та інші переїзди рукопис загубився.

У листопаді 1920 р. П. Холодний разом з урядом УНР через більшовицьку навалу змушений був залишити Україну [8] й у тяжких матеріальних умовах розгорнути культурно-освітню діяльність в еміграції.

П. Холодний відіграв важливу роль у розбудові української державності, реформуванні шкільної освіти на національних, демократичних засадах і європейських цінностях; виданні підручників; зробив вагомий внесок у розвиток української культури та мистецтва в Україні й за її межами.

Джерельний аналіз і синтез

Оскільки Петро Холодний перебував в екзилі протягом досить короткого часу, то й джерел існує не так багато. Як ми зазначили вище, основною його працею еміграційного періоду та й справою всього життя став Проект єдиної школи в Україні. Історію створення, зміст і значення цього стратегічного документа висвітлюємо у своїх публікаціях [4]. У цьому руслі особливо цінною є думка відомого українського освітянина, сподвижника П. Холодного Степана Сірополка: «В ту працю він вложив багато енергії, і в тій праці, як у дзеркалі, відбивається все духовне обличчя П. Холодного: глибоке теоретичне знання, багатий педагогічний досвід, натхнення мистецької творчості та палка любов до Батьківщини» [13, с. 7]. Як він повідомив, П. Холодний здійснив остаточну редакцію програм окремих предметів основної школи й колегії, брав активну участь у розробленні програм з фізики, хімії, одноосібно написав вступні статті до обох частин Проекту, програми з малювання [13, с. 9]. Цей документ вартий подальшого глибокого вивчення і чекає на дослідників.

Для студіювання життєдіяльності П. Холодного загалом і в екзилі зокрема передусім важливими є праці однодумців педагога – Софії Русової, Степана Сірополка, В'ячеслава Прокоповича та ін. Вони написані переважно на вшанування пам'яті П. Холодного після смерті.

Так, відомий освітянин В. Прокопович у статті «Пам'яті П. І. Холодного» (Париж, 1931) з-поміж різного схарактеризував постать знаного українця, його внесок у розвиток української освіти та культури, представив рідкісне фото педагога в Тарнові (1921) і спогади про складнощі життя та діяльності в еміграції. Він довів, що Холодний був видатною людиною: «Поза широкою освітою, глибокою вдячністю, обдарованістю та різносторонністю його натури в ньому була велика внутрішня сила – він мав здатність впливати на людей. І люде, особливо молодь, охоче тому впливові піддавалися, горнулися до нього, слухали його. І не дивно. Імпонувала незломна твердість його переконаннів, якісно вироблена ідеологія патріота-державника... Самостійність України – була його символом віри» [14, с. 6]. В. Прокопович відзначив визначальну роль П. Холодного в створенні Проекту єдиної школи: «Він працював, не покладаючи рук, клав підвалини міцні і тривалі під новий будинок української школи. Ухвалений радою міністрів законопроект про єдину школу – школу сучасну, національну, справжню народну – це діло його життя. Це пам'ятник найкращий його творцеві – П. Холодному» [14, с. 7].

Видатна українська педагогиня Софія Русова в статті «П. І. Холодний» (Львів, 1931) розкрила умови життя і праці педагога зокрема й української еліти в еміграції загалом, а також змалювала

біографічний портрет П. Холодного, його внесок у розвиток освіти та мистецтва, української державності. Вона писала: «Україна була для нього не символом, не теоретичним настроєм, а дорогим та рідним божеством, якому присвятив він усе своє життя, всі творчі сили та працював чесно-безкорисно, забуваючи при тому особисті інтереси» [15].

Особливо варта уваги праця Степана Сірополка «Петро Холодний як педагог і освітній діяч» (Львів, 1939). У ній він висвітлив основні віхи життя і діяльності П. Холодного як освітнього діяча й педагога, ґрунтовно окреслив його вагомий внесок у розвиток та реформування української освіти на національних і демократичних засадах; поділився спогадами про співпрацю, спілкування з ним, зокрема за межами Батьківщини [13]. «...він був неповторною індивідуальністю: в ньому гармонійно сполучалися показна фізична постать з небуденними прикметами духової істоти, що пробивалися назовні саморідними іскорками живого ума, блискучими дотепами наскрізь національного гумору, вчинками серці, повного любові, на невпинною працею для українського народу», – згадував С. Сірополко про П. Холодного [13, с. 19].

Отже, у такому релевантному типі видань, а саме: спогадах друзів і сподвижників П. Холодного, найбільш повно розкрито еміграційний період життя педагога, його культурно-освітню працю. На їхніх сторінках постає образ відданого патріота України.

За радянської доби його ім'я, як і більшості свідомих українців, було цинічно вилучено з науково-освітнього простору. І тільки за часів розбудови незалежної України науковці повернули українському суспільству непересічну та видатну постать. Про еміграційне життя П. Холодного фрагментарно згадується в низці довідкових видань, де представлено й загальну основну біографічну інформацію [5; 16 та ін.].

Для подальшого відтворення життєтворчості педагога важливо студіювати українські та закордонні архівні джерела. У цьому руслі надзвичайно корисною є стаття Т. Борсяк «Архівні документи про діяльність Петра Холодного на посаді Міністра освіти Директорії УНР (за документами ЦДАВО України)» (2017).

Авторка проаналізувала документи про П. Холодного у фонді ЦДАВО України, зокрема ф. 1868 – Холодний Петро Іванович (1874–1930) – державний діяч, художник, член Української Центральної Ради, міністр освіти Директорії УНР. Дослідниця інформує, що фонд налічує 4 справи за 1920–1922 рр., документи яких характеризують еміграційний період: автобіографія, службові посвідчення, запрошення, листи до П. Холодного відомих діячів і його листи до колег тощо. Загалом ці документи є важливою джерельною базою вивчення культурно-освітньої діяльності П. Холодного

в м. Тарнові [6, с. 2, с. 11]. Зокрема, вони проливають світло на очільництво діячем Міністерства народної освіти в евакуації (підготовка Проекту єдиної школи та Статуту єдиної школи, просвітницька робота в таборах, відкриття для біженців гімназій, дитячого садка, курсів для дорослих, клопотання до різних відомств про видання українських підручників тощо) [6, с. 11–12].

Найбільш узагальнено історіографію і джерела про життя та культурно-мистецьку діяльність Петра Івановича представлено в дисертації О. Собкович «Культурно-мистецька діяльність Петра Холодного-старшого в контексті національного відродження в Україні початку ХХ століття» (2021) з теорії та історії культури. Авторка різнобічно й ґрунтовно розкрила особливості роботи педагога на освітній ниві. Зокрема, знаходимо інформацію про перебування Холодного в Тарнові, де він працював над Проектом єдиної школи в Україні [9, с. 125], а також у містах Каліш і Щепіорно, у яких професор був одним із доповідачів у таборах [9, с.125–126].

У руслі нашого дослідження пріоритетними є студії, присвячені П. Холодному як освітянину. Звернемо увагу на розділ монографії «Міністри освіти України» (2002) Ігоря Лікарчука. Автор на основі численних джерел змалював образ педагога, зокрема подав інформацію і про еміграційний період його життя [8].

Особливої уваги заслуговують праці історика Юрія Телячого. Так, у статті «Поховання П. І. Холодного у м. Варшава (1930 р.) – реквієм видатному українцю» (1921) він висвітлив важливість для освіти, науки та культури України постаті українського патріота, цинічно викресленої радянською владою із суспільного дискурсу, роль цього діяча в боротьбі за незалежність своєї країни. Автор розкрив окремі аспекти вшанування пам'яті П. Холодного українською елітою від поховання в м. Варшаві (1930) і дотепер, спонукаючи нас і надалі студіювати життєву траєкторію видатного українця. «П. І. Холодний прожив коротке, але яскраве життя, гідне світлої та вдячної пам'яті нащадків. Йому судилося пройти крізь терни боротьби за незалежність України (війна, революція, еміграція), відчутти радість успіхів і гіркоту поразок», – констатував Ю. Телячий [10, с. 3].

Про життя і діяльність в еміграції

Аналіз і синтез наведених та інших джерел дає підстави для узагальненого бачення життєвої долі П. Холодного в екзилі. Як ми зазначили вище, у листопаді 1920 р. Петро Іванович, вимушено залишивши Україну, у тяжких матеріальних умовах розгорнув культурно-освітню діяльність в еміграції. Він опинився в польському таборі для інтернованих осіб у м. Тарнові. Міністерство освіти на чолі з Холодним організовувало лекції і курси в таборах для емігрантів. За наказом Симона Петлюри він розробляв

план щодо уможливлення навчання військових у вищих школах Польщі, добивався призначення стипендій для українського студентства, організації інтернату для нього у Варшаві [17].

1920 р. у Тарнові під керівництвом Холодного освітяни розпочали реставрацію за чернетками й протоколами Проекту єдиної школи в Україні. Завдяки напруженій праці було завершено другий том, що містив програми з природознавства, гігієни, бухгалтерії, комерційної арифметики, правознавства, хімії, технології. 17 червня 1921 р. на засіданні в Тарнові український уряд в еміграції схвалив [4] документ, відповідно до якого загальноосвітня школа була 12-річною і складалася з двох частин: перша – основна школа – 8 років (I ступінь – молодша основна – 4 роки та II ступінь – старша основна – 4 роки), друга (III ступінь – колегія) – 4 роки. Планувалося видання і третього тому Проекту, до якого мали ввійти програми з філософської пропедевтики, англійської мови, педагогіки, руханки, рукоділля, домоводства. Однак другий і третій томи Проекту залишилися незавершеними й нині в розпорошеному вигляді зберігаються в архівах. Передмову до цього унікального документа написав П. Холодний. Зокрема, він зазначив: «...і тільки в Торнові, де Міністерство освіти з грудня розташувалося на довгий рік, можна було з надією на успіх розпочати реставрацію втраченого. По чернетках та протоколах було відновлено втрачені рукописи, а прибуття до Торнова у зв'язку з евакуацією різних наукових сил дало змогу навіть поповнити брак деяких програм. На цій останній стадії роботи, окрім мене, брали найактивнішу участь Леонід Бачинський, Валеріан Горбачовський, Сергій Донченко, Віктор Плотганський, Модест Левицький, Арсен Чернявський, Левко Чикаленко» [3, с. 173].

Наприкінці 1921 р. Петро Холодний залишив посаду міністра освіти. Протягом 1922–1930 рр. у Львові він провадив педагогічну, політичну, громадську роботу. Створив найкращі свої художні твори (писав і реставрував ікони, виконував розписи стін та проектував вітражі; взяв участь у виставці української книжкової продукції видавництва «Західна Україна»).

У цей час Львів входив до складу Речі Посполитої (1919–1939) і розвивався як польський адміністративний та культурний центр, однак, попри полонізацію, залишався осередком українського життя. Разом з емігрантами зі Сходу України Петро Іванович створив тут Гурток діячів українського мистецтва (ГДУМ, 1922–1931), пріоритетними напрямками якого були: захист і підтримка українських митців (правова й соціальна); організація українських мистецьких виставок (серед них і Холодного); виховання мистецької молоді в річищі національних традицій (періодично

в пресі порушувалось питання про створення української мистецької академії); освітня та видавнича діяльність, зокрема видання фахового часопису [18].

Помер П. Холодний на 54 році життя у Варшаві, куди приїхав на лікування. Похований на Вольському цвинтарі.

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що попри наявність достатнього джерельного масиву про життєву траєкторію українського освітянина, активного учасника боротьби за незалежність України Петра Холодного нині актуалізується вивчення її маловідомої сторінки – еміграційного періоду.

Аналіз джерел (у статті згадуємо більшою чи меншою мірою лише частину з них) уможливорює доповнення біографічного портрета видатного українця, зокрема поглиблює знання про його окремі аспекти: причини вимушеної еміграції, труднощі життя далеко від Батьківщини, освітня і просвітницька діяльність на націєтворчих засадах задля України та її майбутнього.

І це один із біографічних портретів серед багатьох відомих і мало-відомих українських педагогів чи освітніх діячів діаспори, що відображає їхнє життя та діяльність, внесок у розвиток національної освіти, збереження української ідентичності під час вимушеної еміграції від захоплення України російськими більшовиками в 1919 р. і до відновлення її незалежності в 1991 р. для відтворення об'єктивної картини та посилення дослідницького інтересу до вивчення й інформаційного забезпечення окресленого феномена.

Нині нагальною потребою є введення інформації про життєтворчість українських педагогів за межами Батьківщини (1919–1991) у різних суспільно-політичних, соціокультурних контекстах в освітньо-науковий простір, виявлення та представлення їхнього творчого доробку (навчальні видання, дисципліни, науково-практичні заходи тощо) для закладів вищої освіти, передусім майбутніх педагогів (учителів, викладачів, дослідників). Саме життя і творча спадщина такого видатного сина України, як Петро Холодний, є взірцем для сучасної молоді, зокрема в процесі формування української національної і громадянської ідентичності. Підтримуємо думку Ю. Телячого: «Ім'я Петра Холодного золотими літерами навечно вписане в історію нашої держави, вітчизняного державотворення, національної культури, освіти і науки» [10, с. 3].

Потребує ґрунтовнішого вивчення його епістолярна спадщина, розпорошені в архівах другий і третій томи Проекту єдиної в Україні, тому історико-джерелознавчий пошук продовжується. Про це йтиметься в наших подальших публікаціях.

Література:

1. Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу : Закон України від 21 серп. 2025 р. № 4579-IX : із змін. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4579-20#top> (дата звернення: 24.03.2026).
2. Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2026–2027 роках : Постанова Верховної Ради України від 18 груд. 2025 р. № 4748-IX. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4748-20#Text> (дата звернення: 24.03.2026).
3. Холодний П. Передмова. Друга книга Проекту єдиної школи (1921). *Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: документи, матеріали і коментарі* : хрестоматія : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / Л. Д. Березівська ; МОН України, Ін-т педагогіки НАПН України. Луганськ, 2011. С. 173–174. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9770/1/посібник.pdf#page=173> (дата звернення: 24.03.2026).
4. Березівська Л. Д. Проект єдиної школи в Україні про дванадцятирічну загальну середню освіту (1917–1920 рр.). *Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України*. 2017. № 1. С. 77–84. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706452/> (дата звернення: 24.03.2026).
5. Березівська Л. Д. Холодний Петро Іванович. *Педагоги України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.): енциклопедичний біографічний словник* / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; наук. ред. Березівська Л. Д. Вінниця, 2025. С. 405–406. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745951/> (дата звернення: 24.03.2026).
6. Борсяк Т. Архівні документи про діяльність Петра Холодного на посаді Міністра освіти Директорії УНР (за документами ЦДАВО України). 2017. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України* : офіц. сайт. Київ, 2017. URL: <https://tinyurl.com/2p8kxbez> (дата звернення: 24.03.2026).
7. Куриленко Г. О. Державна та культурно-освітня діяльність П. І. Холодного в м. Тарнові (1920–1921 рр.). URL: <https://info-library.com.ua/books-text-11029.html> (дата звернення: 24.03.2026).
8. Лікарчук І. Л. Холодний Петро Іванович. *Міністри освіти України* : у 2 т. : монографія / І. Л. Лікарчук. Київ, 2002. Т. 1 : (1917–1943 рр.). С. 96–106.
9. Собкович О. С. Культурно-мистецька діяльність Петра Холодного-старшого в контексті національного відродження в Україні початку ХХ століття : дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т проблем сучасного мистецтва. Київ, 2021. 296 арк. URL: https://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-files/Diser_O_O_Sobkovich.pdf (дата звернення: 24.03.2026).
10. Телячий Ю. В. Поховання П. І. Холодного у м. Варшава (1930 р.) – реквієм видатному українцю. *100 років української культури в екзилі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 9–10 груд. 2021 р. / Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2021. С. 3–6. URL: https://nakkim.edu.ua/images/vidannya/Konferencii/Konferensiya_100_rokiv_ukrainskoi_kultury_v_ekzyli.pdf#page=3 (дата звернення: 24.03.2026).
11. Тишкевич М. Петро Холодний – відомий і невідомий вчений, міністр, художник. *Український інтерес* : інтернет-видання. Київ, 2025. URL: <https://uain.press/blogs/1135107-1135107> (дата звернення: 24.03.2026).
12. Требіна Н. В ім'я України жив : до 145-річчя від дня народж. уродженця Полтавщини, діяча УНР, маляра, вченого Петра Холодного. *Полтавщина* : інтернет-видання. Полтава, 2021. URL: <https://poltava.to/project/7182/> (дата звернення: 24.03.2026).

13. Сірополко С. Петро Холодний як педагог і освітній діяч. Львів : Т-во «Взаїмна Поміч Українського Вчительства», 1939. 20 с. (Педагогічно-методична бібліотека ; вип. 16). URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=801> (дата звернення: 24.03.2026).

14. Прокопович В. Пам'яті П. І. Холодного. *Тризуб*. Париж, 1931. Число 24. С. 2–12. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/29211/file.pdf#page=2> (дата звернення: 24.03.2026).

15. Русова С. П. І. Холодний. *Нова хата*. 1931. Число 4. С. 5–6. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000015509> (дата звернення: 24.03.2026).

16. Верстюк В., Осташко Т. *Холодний Петро Іванович. Діячі Української Центральної Ради* : біогр. довід. / В. Верстюк, Т. Осташко. Київ, 1998. С. 178–179. URL: <https://archive.org/details/dovidnyk1998/page/n177/mode/2up> (дата звернення: 24.03.2026).

17. Фурсенко Л. І. Міністри народної освіти в урядах Української Народної Республіки часів Директорії. *Наша школа*. 2012. № 1. С. 2–9. URL: https://static.klasnaosinka.com.ua/uploads/editor/13139/768344/sitepage_45/files/nsh2012_1.pdf (дата звернення: 24.03.2026).

18. Стефанишин Т. Гурток діячів українського мистецтва в контексті мистецького процесу Львова 1920-х років. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника* : зб. наук. пр. Львів, 2014. Вип. 6. С. 546–558. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lnnbyivs_2014_6_35 (дата звернення: 24.03.2026).

References:

1. Pro zasady derzhavnoi polityky natsionalnoi pamiaty Ukrainskoho narodu: Zakon Ukrainy vid 21 serp. 2025 r. No. 4579-IX: iz zmin. [On the principles of the state policy of national memory of the Ukrainian people: Law of Ukraine dated Aug. 21, 2025 No. 4579-IX: as amended]. (2026). *Zakonodavstvo Ukrainy – Legislation of Ukraine*: database of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4579-20#top> [in Ukrainian].

2. Pro vidznachennia pamiatnykh dat i yuvileiv u 2026–2027 rokakh: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 18 hrud. 2025 r. No. 4748-IX [On the celebration of memorable dates and anniversaries in 2026–2027: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated Dec. 18, 2025 No. 4748-IX]. (2025). *Zakonodavstvo Ukrainy – Legislation of Ukraine*: database of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4748-20#Text> [in Ukrainian].

3. Kholodnyi, P. (2011). Peredmova. Druha knyha Proiektu yedynoi shkoly (1921) [Preface. The second book of the Unified School Project (1921)]. *Reformy shkilnoi osvity v Ukraini u XX stolitti: dokumenty, materialy i komentari – School education reforms in Ukraine in the XX century: documents, materials and comments*. L. D. Berezhivska. (pp. 173–174). Lugansk: DZ LNU imeni Tarasa Shevchenka. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9770/1/pocibnik.pdf#page=173> [in Ukrainian].

4. Berezhivska, L. D. (2017). Proiekt yedynoi shkoly v Ukraini pro dvanadtsiatyrichnu zahalnu seredniu osvitu (1917–1920 rr.) [Project of a single school in Ukraine for twelve-year general secondary education (1917–1920)]. *Pedahohika i psykholohiia. Visnyk NAPN Ukrainy – Pedagogy and psychology. Bulletin of the NAES of Ukraine*, 1, 77–84. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706452/> [in Ukrainian].

5. Berezhivska, L. D. (2025). Kholodnyi Petro Ivanovych. *Pedahohy Ukrainy (druha polovyna XIX – pochatok XXI st.): entsyklopedychnyi biohrafichnyi slovnyk – Pedagogues of Ukraine (Second Half of the XIX – Early XXI Centuries): Encyclopaedic Biographical*

Dictionary. L. D. Berezivska (Ed.). (pp. 405–406). Vinnytsia: Tvory. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745951/> [in Ukrainian].

6. Borsiak, T. (2017). Arkhivni dokumenty pro diialnist Petra Kholodnoho na posadi Ministra osvity Dyrektorii UNR (za dokumentamy TsDAVO Ukrainy). 2017 [Archival documents on the activities of Petro Kholodnyi as Minister of Education of the UNR Directory (based on documents of the Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine). 2017]. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchych orhaniv vldy ta upravlinnia Ukrainy – Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine*: official website. Retrieved from <https://tinyurl.com/2p8kx6ez> [in Ukrainian].

7. Kurylenko, H. O. (n. d.). *Derzhavna ta kulturno-osvitnia diialnist P. I. Kholodnoho v m. Tarnovi (1920–1921 rr.) [State and cultural and educational activities of P. I. Kholodnyi in the city of Tarnów (1920–1921)]*. Retrieved from <https://info-library.com.ua/books-text-11029.html> [in Ukrainian].

8. Likarchuk, I. L. (2002). Kholodnyi Petro Ivanovych. *Ministry osvity Ukrainy – Ministers of Education of Ukraine* (Vol. 1, pp. 96–106). Kyiv: Vyd. Eshke O. M. [in Ukrainian].

9. Sobkovych, O. S. (2021). Kulturno-mystetska diialnist Petra Kholodnoho-starshoho v konteksti natsionalnoho vidrozhennia v Ukraini pochatku XX stolittia [Social and artistic activities of Petro Kholodnyi Sr. in the context of national revival in Ukraine at the beginning of the XX century]. *Candidate's thesis*. Kyiv: National Academy of Arts of Ukraine. Retrieved from https://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-files/Diser_O_O_Sobkovich.pdf [in Ukrainian].

10. Teliachyi, Yu. V. (2021). Pokhovannia P. I. Kholodnoho u m. Varshava (1930 r.) – rekviiem vydatnomu ukraintsiu [The burial of P. I. Kholodny in Warsaw (1930) – a requiem for a prominent Ukrainian]. *100 rokiv ukrainskoi kultury v ekzyli – 100 years of Ukrainian culture in exile*: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference. (pp. 3–6). Kyiv: NAKKKiM. Retrieved from https://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/Konferencii/Konferensiya_100__rokiv_ukrainskoi_kultury_v_ekzyli.pdf#page=3 [in Ukrainian].

11. Tyshkevych, M. (2025). Petro Kholodnyi – vidomyi i nevidomyi vchenyi, ministr, khudozhnyk [Petro Kholodnyi – a famous and unknown scientist, minister, artist]. *Ukrainskyi interes – Ukrainian Interest*: online edition. Retrieved from <https://uain.press/blogs/1135107-1135107> [in Ukrainian].

12. Trebina, N. (2021). V imia Ukrainy zhyv: do 145 richchia vid dnia narodzh. urodzhentsia Poltavshchyny, diiacha UNR, maliara, vchenoho Petra Kholodnoho [In the name of Ukraine he lived: to the 145th anniversary of the birth of a native of Poltava region, UNR figure, painter, scientist Petro Kholodnyi]. *Poltavshchyna – Poltava region*: online edition. Retrieved from <https://poltava.to/project/7182/> [in Ukrainian].

13. Siropolko, S. (1939). *Petro Kholodnyi yak pedahoh i osvitnii diiach [Petro Kholodnyi as a teacher and educational figure]*. Lviv: T-vo “Vzaimna Pomich Ukrainskoho Vchytelstva”. Retrieved from <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=801> [in Ukrainian].

14. Prokopovych, V. (1931). Pamiati P. I. Kholodnoho [In Memory of P. I. Kholodnyi]. *Tryzub – Trident*, 24, 2–12. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/29211/file.pdf#page=2> [in Ukrainian].

15. Rusova, S. (1931). P. I. Kholodnyi. *Nova khata – New house*, 4, 5–6. Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000015509> [in Ukrainian].

16. Verstiuk, V., & Ostashko, T. (1998). Kholodnyi Petro Ivanovych. *Diiachi Ukrainskoi Tsentralnoi Rady – Figures of the Ukrainian Central Rada*: a biographical guide

(pp. 178–179). Kyiv: Kyiv Music Factory. Retrieved from <https://archive.org/details/dovidnyk1998/page/n177/mode/2up> [in Ukrainian].

17. Fursenko, L. I. (2012). Ministry narodnoi osvity v uriadakh Ukrainskoi Narodnoi Respubliky chasiv Dyrektorii [Ministers of Public Education in the Governments of the Ukrainian People's Republic during the Directory]. *Nasha shkola – Our School*, 1, 2–9. Retrieved from https://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/13139/768344/sitepage_45/files/nsh2012_1.pdf [in Ukrainian].

18. Stefanyshyn, T. (2014). Hurtok diiachiv ukrainskoho mystetstva v konteksti mystetskoho protsesu Lvova 1920-kh rokiv [A circle of Ukrainian artists in the context of the artistic process in Lviv in the 1920s]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka – Proceedings of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv: collection of scientific works* (Iss. 6), (pp. 546–558). Lviv: V. Stefanyk National Scientific Library of Ukraine. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/lnbyivs_2014_6_35 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 13.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.03.2026